

Ключевые слова: угрозы, экономическая безопасность, предприятие, состояние защищенности, экономическая безопасность.

Summary. Existing definitions of concept “economic safety of the enterprise” are analyzed and systematized under the content; concept definition “economic safety of the enterprise” which in difference from the existing considers a condition of security of resources of the enterprise not only in a statics, and in dynamics is specified, and also accurately defines a place of economic safety in support of effective functioning of the enterprise.

Keywords: threats, economic safety, the enterprise, a security condition, economic safety.

*Рецензент д.е.н., професор ХНЕУ Отенко І.П.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Уткіна Ю.М.*

УДК 658.15:005.934

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ

*Москаленко Н.О., к.е.н., доцент,
Даниленко С.В., к.е.н., доцент (ХНЕУ)*

Розкрито методичний інструментарій забезпечення управління фінансово-економічною безпекою шляхом фінансового оздоровлення та фінансової реструктуризації.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, фінансова реструктуризація, банкрутство, методичні рекомендації.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими та практичними завданнями. Тематика наукових досліджень з фінансово-економічної безпеки є достатньо поширеною, особливо актуалізувалися ці питання починаючи з кінця 90-х років до теперішнього часу. Дотепер є актуальною криза світової банківської системи, наслідками якої стали масові неплатежі за кредитами, що призвели до великих втрат банківських установ, які працювали на даному ринку, і, як наслідок, до світової кризи ліквідності, наслідки її дотепер вважаються невирішеними. У зв'язку із цим одним із важливих завдань економічної науки є формування методів та інструментарію забезпечення стабільної та ефективної діяльності підприємств, організацій та установ. При цьому в економіці підприємств все більшого значення набувають відносини щодо управління фінансовими ресурсами та оптимізація їх використання шляхом реструктуризації майна, капіталу, організаційно-економічні важелі та методи, що забезпечують стабільну та ефективну діяльність підприємств. Тому є наявна потреба у формуванні відповідного аналітичного забезпечення моніторингу фінансово-економічної

безпеки підприємств внаслідок змін, що відбуваються на підприємстві та поза ним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним дослідженням у сфері фінансово-економічної безпеки підприємств присвячено наукові праці вітчизняних вчених, серед яких Л. Гнілицька, С. Кавун, Т. Клебанова, А. Козаченко, Н. Куркін, О. Ляшенко, В. Пономаренко, В. Пономарьов, П. Пригунов [1 – 4] та ін. Огляд наукової літератури вказує, що залишаються невирішеними питання формування методичного підходу до оцінювання рівня та вибору критеріїв виміру фінансово-економічної безпеки, як основи забезпечення своєчасного моніторингу та запобігання кризовому стану.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є узагальнення методичних підходів, вказівок та рекомендацій щодо оцінювання стану підприємства та моніторингу на цій основі заходів з реструктуризації й забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Огляд і аналіз існуючих напрацювань з питань фінансово-економічної

безпеки вказує, що, при її трактуванні використовують такі базові терміни, як «стан», «загрози», «криза», «ризик», «потреби» і «інтереси». Перш за все, це такий стан економіки підприємства, який характеризується прибутковістю діяльності, фінансовою стабільністю і стійкістю, здатністю до постійного відновлення і самовдосконалення, створення умов для перспективного розвитку. Інструментарієм фінансового оздоровлення підприємства є своєчасна фінансова реструктуризація. Відповідно до Методики оцінки вартості майна під час приватизації фінансова реструктуризація – це комплекс заходів щодо погашення простроченої зобов'язаності підприємства перед бюджетом, спрямований на зміну структури власного капіталу та зобов'язань підприємства з метою його фінансового оздоровлення і підвищення інвестиційної привабливості [5].

Фінансова реструктуризація спрямована на поліпшення фінансового становища підприємства за рахунок збільшення надходження грошових коштів; зниження платежів; перенесення частини надходжень на більш ранні або більш пізні терміни. Серед методів реструктуризації фінансів виділяють методи, орієнтовані на активи і на пасиви. Реструктуризація активів передбачає їх продаж, здачу в оренду, поліпшення роботи підприємства за рахунок інвестицій у виробничі фонди та технічної реструктуризації, зміна структури капіталу і передбачає участь кредиторів, акціонерів, зміна розміру й умов отримання позикових коштів і власного капіталу, перегляд готівкових боргів. Реструктуризація пасивів передбачає зменшення боргів за рахунок конвертації боргу в акціонерному капіталі в гібридні форми або борг.

Фінансові проблеми підприємства можуть бути вирішені шляхом майнової реструктуризації - зміна обсягу і складу майна підприємства. Необхідність такої реструктуризації пояснюється невідповідністю попиту на продукцію, що випускається підприємством його потенційним можливостям і здійснюється шляхом здачі майна в оренду, його відчуження, а також консервації виробничих потужностей і підприємств. Вибір шляху майнових перетворень залежить від особливостей внутрішньої організації підприємства, а також від специфіки зовнішнього середовища. Майнова реструктуризація в будь-якій формі нерідко вимагає зміни структури управління та скорочення чисельності робітників. Вибір форм і методів проведення реструктуризації залежить від очікуваних результатів (потенційної прибутковості), бажаного строку досягнення таких результатів, необхідних для цього коштів і можливостей їх одержати. Реалізація таких заходів має забезпечити задовільний стан підприємства на

поточний період і перспективу.

Наразі виникнення глибокої фінансової кризи підприємства стикаються із проблемами дії механізму банкрутства. Наказом Міністерства економіки України №10 від 17 січня 2001 р. затверджені «Методичні рекомендації виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства чи доведення до банкрутства», у яких визначені ознаки поточної, критичної і надкритичної неплатоспроможності. Рекомендації цієї методики є обов'язковими і розроблені для забезпечення однозначності підходів до оцінки фінансово-господарського стану підприємства.

Окрему групу складають методики оцінки банкрутства підприємства, які використовуються для оцінки передумов реструктуризації. Згідно із Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 р. термін «банкрутство» – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [6].

Згідно довідника біржових термінів, банкрутство (від італ. banco – лава і rotto – зламаний) – нездатність підприємства задовольнити вимоги кредиторів по оплаті товарів (робіт, послуг), а також забезпечити обов'язкові платежі до бюджету і позабюджетних фондів у зв'язку з перевищенням зобов'язань боржника над його майном або з незадовільною структурою балансу боржника [7]. Зовнішньою ознакою банкрутства є припинення поточних платежів, якщо підприємство не забезпечує виконання вимог кредиторів протягом трьох місяців з дня настання термінів їх виконання [8].

Оцінку ймовірності банкрутства зазвичай проводять за допомогою загальноприйнятих методик діагностики банкрутства підприємства [9]. Дані моделі мають суттєвий недолік (неможливість використання для оцінки ймовірності настання банкрутства вітчизняного підприємства, зокрема – державної та комунальної форм власності), що призводить до неадекватної оцінки, а, отже, і до викривлення результатів аналізу ймовірності банкрутства.

При проведенні фінансової реструктуризації машинобудівних підприємств доцільно використовувати також методики, затверджені наказами Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій:

1. Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій №22 від 23 лютого 1998 р. «Про затвердження Методики

інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій»;

2. Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій №81 від 27 червня 1997 р. «Про затвердження Методики проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій»;

3. Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій №56 від 21 квітня 1997 «Про затвердження Методики складання бізнес-планів» – для підприємств, які здійснюють реструктуризацію.

Достатньо широкий інструментарій аналізу розкрито в методичних рекомендаціях Міністерства економіки України щодо моніторингу стану та наслідків діяльності підприємств (табл. 1), який носить рекомендаційний характер й може використовуватися для діагностики передумов та

потреби підприємства в фінансовій реструктуризації, аналізу та оцінки її наслідків.

Проведення заходів з фінансового оздоровлення підприємств потребують у кожному конкретному випадку пошуку індивідуальних шляхів розв'язання завдань щодо виходу підприємства з кризового стану. З цією метою Агентством з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій запропонована Методика розробки планів реструктуризації державних підприємств та організацій, яка визначає і узагальнює підхід до шляхів розв'язання проблем реструктуризації підприємств після внесення їх до Реєстру неплатоспроможних підприємств та організацій [15]. Дана методика визначає: складові та порядок розробки концепції реструктуризації підприємства; основні схеми реструктуризації та порядок її проведення; порядок розробки проекту реструктуризації підприємства.

Таблиця 1

Огляд методичних рекомендацій Міністерства економіки України щодо моніторингу стану та наслідків діяльності підприємств

Назви методики	Предмет аналізу
1. Методичні рекомендації щодо відслідкування динаміки основних економічних показників роботи стратегічно важливих підприємств і підприємств-монополістів (на основі індивідуального моніторингу підприємств) [10]	Фінансово-господарська діяльність окремих підприємств та їх групувань: виробнича, фінансова, інвестиційна, інноваційна, відтворення засобів виробництва, трудові і соціальні аспекти діяльності; ринкова трансформація та зміни в структурі власності
2. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [11]	Фінансово-господарський стан неплатоспроможних підприємств, зокрема фінансові, виробничі та інвестиційні аспекти їх діяльності
3. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України [12]	Основні індикатори стану економічної безпеки України, їхні оптимальні, порогові та граничні значення, а також методи обрахування інтегрального індексу економічної безпеки
4. Методичні рекомендації дослідження стану бізнес-клімату в Україні [13]	Дослідження, оцінка і моніторинг підприємницького середовища в Україні
5. Методичні рекомендації щодо прогнозування наслідків та оцінки впливу на стан економічної безпеки держави приватизації деяких категорій підприємств [14]	Показники бізнес-плану розвитку, показники фінансової діяльності, ефективності управління

Для сучасних підприємств в умовах подолання та передбачення фінансово-економічної кризи основні задачі – як скоротити витрати і збільшити або хоча б зберегти продажі, а при скороченні витрат відбувається розпродаж активів та звільнення персоналу, що потребує участі місцевого управління (регіональної адміністрації) в процесах реструктуризації промислових підприємств.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. Отже, незважаючи на безліч методик та методичних рекомендацій з питань своєчасного розпізнавання фінансових труднощів, незважаючи на наявність методичних рекомендацій з питань фінансового оздоровлення та фінансової реструктуризації підприємства, проблема формування сучасного методичного забезпечення,

вибору адекватних критеріїв та індикаторів управління фінансово-економічною безпекою більшою мірою залежить від економічних потреб та цілей підприємства, глибини заходів з реструктуризації, наявних загроз та ризиків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гнилицкая Л. В. Теоретико-методологические и прикладные основы обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйственной деятельности: Монография. / Л. В. Гнилицкая, А. И. Захарок, П. Я. Прыгунов. – К.: Дорадо-Друк, 2001. – 290 с.
2. Козаченко А.В. Економічна безпека підприємства. Сутність і механізм забезпечення: монографія / А.В. Козаченко, В.П. Пономарев, А.Н. Лещенко. – К.: Вид-во "Либра", 2003. – 280 с.
3. Куркин Н.В. Управление экономической безопасностью развития предприятия / Н.В. Куркин. – Днепропетровск: Изд-во АРТ-ПРЕСС, 2006. – 452 с.
4. Пономаренко, В. С. Концептуальні основи економічної безпеки [Текст]: монографія / В.С. Пономаренко, С.В. Кавун; Харківський національний економічний університет. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 255 с.
5. Методика оцінки вартості майна під час приватизації. – Режим доступу до докум.: <http://search.ligazakon.ua>.
6. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 31, ст.440. – Режим доступу до докум.: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Справочник биржевых терминов / Под ред. П. И. Масогловского. – М.: ИНФРА – М, 2007. – 416 с.
8. Экономический словарь / Под ред. А. Н. Азрилияна. – М.: Институт новой экономики, 2007. – 1152 с.
9. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. / Г. В. Савицкая. – М.: ИНФРА – М, 2005. – 336 с.
10. Методичні рекомендації щодо відслідкування динаміки основних економічних показників роботи стратегічно важливих підприємств і підприємств-монополістів (на основі індивідуального моніторингу підприємств): Науково-дослідний інститут Міністерства економіки України. — Київ, 2001. — 51 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://me.kmu.gov.ua>.
11. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: Затверджено Наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 № 14 [Електронний ресурс]. - Режим доступу до док.: <http://me.kmu.gov.ua>.
12. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України [Текст] / Національний інститут проблем міжнародної безпеки; за ред. А. І. Сухорукова. – К., 2003. – 64 с.
13. Методичні рекомендації дослідження стану бізнес-клімату в Україні: Затверджено Наказом Міністерства економіки України від 25.02.2008 № 58 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до док.: <http://www.me.gov.ua>.
14. Методичні рекомендації щодо прогнозування наслідків та оцінки впливу на стан економічної безпеки держави приватизації деяких категорій підприємств: Затверджено Наказом Міністерства економіки України від 29.05.2009 № 518 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до док.: <http://me.kmu.gov.ua>.
15. Методика розробки планів реструктуризації державних підприємств та організацій. – Режим доступу до докум.: <http://search.ligazakon.ua/>.

Аннотація. Раскрыт методический инструментарий обеспечения управления финансово-экономической безопасностью путем финансового оздоровления и финансовой реструктуризации.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность, финансовая реструктуризация, банкротство, методические рекомендации.

Summary. Methodological tools for managing the financial and economic security through financial improvement and financial restructuring disclosed in the article.

Keywords: financial and economic security, financial restructuring, bankruptcy methodical recommendations.

*Рецензент д.е.н., професор ХНЕУ Отенко І.П.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Сухорукова Т.Г.*